

Nadesłano: 17.07.2020
Zaakceptowano: 28.09.2020

Sugerowane cytowanie: Konieczny J. (2020). *Edukacja żywieniowa w myśl zasad zrównoważonego rozwoju*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce”, vol. 15, nr 4(58), s. 53-63. DOI: 10.35765/eetp.2020.1558.04

Jolanta Konieczny

ORCID: 0000-0003-0495-6141
Politechnika Śląska

Edukacja żywieniowa w myśl zasad zrównoważonego rozwoju

Nutrition Education in Accordance with the Principles of Sustainable Development

SŁOWA KLUCZE ABSTRAKT

edukacja, żywienie,
zrównoważony
rozwój, edukacja
wczesnoszkolna,
badania
pedagogiczne

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie szerszego zakresu edukacji żywieniowej, w której ujęta zostaje wiedza z zakresu zrównoważonego rozwoju. Ujęcie takiej perspektywy pozwala na tworzenie modelu edukacji, kształtując świadomych konsumentów. W pierwszej części prezentuję teoretyczne założenia idei zrównoważonego rozwoju, prezentuję jej wpływ na ekonomię, ekologię i społeczeństwo. Następnie omawiam edukację żywieniową, ujęcie teoretyczne oraz wykorzystanie w edukacji wczesnoszkolnej. Druga część niniejszego wywodu to omówienie metodologii badań przeprowadzonych wśród uczniów klas trzecich szkoły podstawowej, która opiera się na triangulacji technik ankiety i wywiadu, gdzie wykorzystana zostaje metoda sondażu diagnostycznego. Kolejno omawiam wyniki przeprowadzonej ankiety oraz przedstawiam wypowiedzi dzieci. Podsumowaniem wyników badań są rekomendacje uczniów biorących udział w badaniu. Zakończeniem wywodu jest ewaluacja założeń teoretycznych i wyników badań oraz ich konfrontacja z wynikami eksperymentu pedagogicznego przeprowadzonego w 2015 roku.

KEYWORDS ABSTRACT

education,
nutrition,
sustainable
development, early
school education,
pedagogical research

The aim of this article is to present a broader scope of nutrition education which includes the knowledge of sustainable development. Presenting such a perspective allows us to create a model of education that helps us shape conscious consumers. In the first part, I present theoretical premises of the idea of sustainable development, along with its impact on the economy, ecology and society. Then I go on to discuss the theoretical approach to nutrition education and its use in early school education. The second part of this article presents a discussion on the methodology of the research carried out among third grade students of a primary school, which is based on the triangulation of survey and interview techniques, where the method of diagnostic survey is used. Then, I discuss the results of the survey and present the children's statements. The results of the research are finally summed up with the recommendations of the students participating in the study. Finally, I present the evaluation of theoretical premises and research results, as well as their comparison with the results of the pedagogical experiment carried out in 2015.

Wstęp

Edukacja na rzecz idei zrównoważonego rozwoju scala edukację ekologiczną, żywieniową i społeczną, dążąc do nadania im nowych szerszych perspektyw, które uwzględniają szerszy kontekst kształcenia. Idea ta koncentruje się wokół zagadnień ekologii, ekonomii i społeczeństwa dążąc do równoważnego korzystania z zasobów Ziemi i pracy ludzkiej. Edukacja żywieniowa to jeden z elementów edukacji wczesnoszkolnej, który znalazł swoje miejsce w głównym dokumencie regulującym nauczanie w klasach I–III, czyli podstawie programowej (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego*, b.d.). Edukacja żywieniowa prowadzona na poziomie edukacji elementarnej skupia się wokół zasad zdrowego odżywiania, w ramach zajęć uczniowie poznają piramidę zdrowego żywienia i aktywności fizycznej, omawiają skutki niezdrowego trybu życia, często jednak jest to tylko wiedza niemająca praktycznego zastosowania. Uczniowie nie potrafią robić racjonalnych, zdrowych zakupów, a akcje zachęcające do jedzenia owoców i warzyw nie są poszerzane o wiedzę z zakresu sprawiedliwego handlu, gdzie poznajemy ich pochodzenie, sposób produkcji i postaw pracodawców wobec swoich pracowników.

Prezentowane badania, które prowadziłam w styczniu 2020 roku, ukazują, iż uczniowie posiadają dużą wiedzę z zakresu edukacji żywieniowej, nie jest ona jednak poszerzona o edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju, nie przekłada się również na umiejętności dokonywania racjonalnych wyborów podczas zakupów, dostrzegania

różnic związanych z pochodzeniem produktów. Podsumowaniem badań są wnioski, do jakich doszli uczniowie po zajęciach na temat idei zrównoważonego rozwoju.

Idea zrównoważonego rozwoju w kontekście edukacji żywieniowej

Idea zrównoważonego rozwoju zrodziła się w 1987 roku – wtedy została sformułowana pierwsza definicja opisująca, iż „jest to taki rozwój społeczny i gospodarczy, który zapewnia zaspokojenie potrzeb współczesnego społeczeństwa bez naruszania możliwości przyszłych pokoleń do zaspokojenia ich potrzeb” (*Report of the World Commission on Environment and Development*, b.d.). Do dzisiaj funkcjonuje około 300 definicji zrównoważonego rozwoju. Pierwszą polską definicję stworzyły ruchy ekologiczne:

(...) zrównoważony rozwój, zwany także ekorozwojem (...) jest tam, gdzie ludzie przewidują ograniczenia związane ze skończonością Planety i niezależnym od człowieka rytmem przyrody (...). Jest to strategia osiągania godnego życia w ramach tego, co jest fizycznie i biologicznie możliwe. Gwarantuje ona zaspokajanie podstawowych potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń zachowując jednocześnie trwałość funkcjonowania środowiska przyrodniczego oraz naturalną różnorodność, zarówno gatunków jak i ekosystemów (Kafel 2007: 15).

Celem zrównoważonego rozwoju jest nie tylko zaspokojenie materialnych potrzeb jak dom, żywność, woda czy ubranie. Odnosi się do szerszych struktur społeczeństwa takich jak: dobre życie, kwitnąca przyroda, a zarazem kwitnące społeczeństwa, społeczności, w których ludzie mają między sobą dobre relacje, są dla siebie oparciem, gdzie mogą stanowić o swoim własnym życiu i nie muszą martwić się o przyszłość (Gerwin 2008: 3). Tak ujęte cele zrównoważonego rozwoju wskazują kierunki edukacji kształtującej świadomość uczniów, ukazanie im wpływu ich postaw konsumpcyjnych na jakość środowiska. To na człowieku ciąży odpowiedzialność wobec świata i przyszłych pokoleń. Warunkiem koniecznym do wdrażania zrównoważonego rozwoju jest edukacja (Batorczak 2013: 22), ponieważ to społeczeństwo jest przedmiotem oraz podmiotem budowania procesu zrównoważonego rozwoju (Prandecki 2011: 180). Edukacja na temat zrównoważonego rozwoju dąży do zgodności, która polega na synchronicznym uwzględnieniu celów ekonomicznych, ekologicznych oraz społecznych, poszukując ich zastosowania w codziennych czynnościach (Szczepaniec-Cięciak 2004: 232). Celem takiego kształcenia jest edukacja człowieka, który jest świadomym obywatelem świata, walczącym o ład i pokój na Ziemi, konsumującym dobra w sposób odpowiedzialny. Należy zauważyć, iż edukacja na rzecz idei zrównoważonego rozwoju obejmuje edukacją ekologiczną, żywieniową i społeczną, czyniąc

ją istotną w wielu dziedzinach życia. Jest ona związana przede wszystkim ze stylem życia, w którym troszczymy się o środowisko naturalne, a co za tym idzie nie akceptujemy nadmiaru konsumpcji, a także dzielimy się tym, czego mamy za dużo (Gerwin 2008: 4). Do jej najważniejszych założeń zalicza się:

- kształtowanie pełnej świadomości i budzenie zainteresowania społeczeństwa wzajemnie powiązаныmi kwestiami ekonomicznymi, społecznymi, politycznymi i ekologicznymi;
- umożliwienie każdemu człowiekowi zdobywania wiedzy i umiejętności niezbędnych dla poprawy stanu środowiska;
- tworzenie nowych wzorców zachowań, kształtowanie postaw, wartości i przekonań jednostek, grup i społeczeństw, uwzględniających troskę o jakość środowiska (*Przez edukację do zrównoważonego rozwoju. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej* 2001).

Przez wiele lat edukacja ekologiczna pojmowana była tylko jako nauka o segregowaniu śmieci czy zanieczyszczeniach środowiska. Dopiero z czasem zaczęto uwzględniać cele zrównoważonego rozwoju. Nowe kierunki edukacji skupiały się na pobudzaniu postawy krytycznej refleksji nad własnymi działaniami, uczyły troski nie tylko o środowisko naturalne, ale także o eksploatację zasobów Ziemi oraz ukazywały możliwości ich ponownego wykorzystania. Rozpoczęła się również nauka, jak korzystać z dóbr naturalnych, aby nie doprowadzić do ich zniszczenia. „Edukacja środowiskowa w pedagogice wczesnoszkolnej zajmuje bardzo ważne miejsce. Wspiera bowiem kontakt poznawczy dziecka ze światem zewnętrznym, a także wspiera rozwój postrzegania, obserwowania, potrzeb poznawczych oraz wrażliwości na problemy naturalnego środowiska życia człowieka” (Więckowski 1993: 153-154). Odnosząc się do tych słów, nie sposób nie zauważyć, jak ważne jest, aby w codzienności życia szkolnego dbać o rozwój dziecka w kierunku zachowań ekologicznych na każdym etapie kształcenia, uwzględniając takie treści jak: wpływ działalności człowieka na środowisko, podniesienie świadomości ekologicznej a także rozpowszechnianie idei zrównoważonego rozwoju (Żeber-Dzikowska 2013: 38). Bardzo ważną rolę edukacji ekologicznej podkreśla Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej, zakładając cele, które mają zostać przełożone na konkretne działania („Podstawowe cele Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej”):

1. Upowszechnianie idei ekorozwoju we wszystkich sferach życia, uwzględniając również pracę i wypoczynek człowieka, czyli objęcie permanentną edukacją ekologiczną wszystkich mieszkańców Rzeczypospolitej Polskiej.
2. Wdrożenie edukacji ekologicznej jako edukacji interdyscyplinarnej na wszystkich stopniach edukacji formalnej i nieformalnej.
3. Tworzenie wojewódzkich, powiatowych i gminnych programów edukacji ekologicznej, stanowiących rozwinięcie Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej,

a ujmujących propozycje wnoszone przez poszczególne podmioty realizujące projekty edukacyjne dla lokalnej społeczności.

4. Promowanie dobrych doświadczeń z zakresu metodyki edukacji ekologicznej. *(Przez edukację do zrównoważonego rozwoju. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej 2001: 10-11.)*

Dla prawidłowego rozwoju osobowości ucznia, wychowania go w duchu poszanowania i ochrony środowiska, powinno się uczyć go zasad współżycia w społeczeństwie w szacunku do praw innych osób i zasobów Ziemi. Jest to ważny element, który prowadzi do wykształcenia prawidłowego stosunku do środowiska, a także poznania własnej roli w przyrodzie (Hłobił, 2010: 33–34). Uczniowie mogą poznawać przyrodę na dwa sposoby:

- bezpośredni, polegający na kontakcie rzeczywistym z otaczającym środowiskiem, opartym na obserwacji, prowadzeniu doświadczeń. Jest to źródło wielu emocji korzystnie wpływających na poziom zapamiętywania, a także na kształtowanie uczuć;
- pośredni, odbywa się w trakcie omawiania zagadnień związanych z ochroną środowiska a także zrównoważonym rozwojem. Główną formą przekazu stają się zdjęcia, ilustracje, filmy. Daje to możliwość pobudzenia ciekawości uczniów, ich wrażliwości, a także pozwala na budowanie własnych wniosków i osądów (Żeber-Dzikowska 2013: 106-107).

Edukacja żywieniowa w kontekście zrównoważonego rozwoju postrzegana jest wieloaspektowo: jako dążenie do pobudzania postaw prozdrowotnych, opierających się na zdrowej, zbilansowanej diecie; jako wiedza o żywności jej pochodzeniu, procesie produkcji, a także o uczestnikach tej produkcji. Jednym z celów szeroko pojętej edukacji żywieniowej jest kształtowanie postaw konsumpcyjnych uwzględniających zasady sprawiedliwego handlu. Idea zrównoważonego rozwoju koncentruje uwagę na trosce o innych ludzi dotkniętych ubóstwem, podejmujących pracę wymagającą od nich funkcjonowania w złych warunkach sanitarnych, za którą otrzymują wynagrodzenie niewystarczające na zaspokojenie podstawowych potrzeb. Na tej płaszczyźnie poszerzamy zatem edukację żywieniową o poznanie zasad sprawiedliwego handlu. Są one ważne dlatego, że sprawiedliwy handel to swego rodzaju pomoc rolnikom czy producentom krajów Południa, która odbywa się dzięki świadomym konsumentom, ale przy pomocy organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw.

Dbą o to, aby współpraca a także produkcja dóbr odbywała się zgodnie z zasadami demokracji, przeciwstawiając się wyzyskowi pracowników i producentów.

Życie w czasach ciągłego zużywania dóbr, gdzie każdy z nas dąży do tego, aby posiadać coraz to więcej, bez względu na „koszty” tej produkcji. Taka postawa powoduje, iż sklepy czy wielkie koncerty zarabiają bardzo duże pieniądze, a producenci dostają wynagrodzenie nieadekwatne do swojej pracy.

Wielu ludzi w Polsce wie o nieludzkich warunkach, w których powstawały i powstają w Trzecim Świecie produkty niektórych renomowanych, markowych producentów. Nie wszystkim jednak przeszkadza fakt, że piękne ubrania znanego projektanta, dywany z Bliskiego Wschodu czy znakomite piłki lub obuwie sportowe produkowały w niewolniczych warunkach dzieci, które nie poznały w życiu nic prócz ciężkiej pracy, niedożywienia i warsztatu, przy którym często nie tylko pracują, ale i śpią (*Sprawiedliwy handel* 2020).

Edukacja żywieniowa uwzględniająca ideę zrównoważonego rozwoju wskazuje na konsekwencje działalności konsumpcyjnej człowieka oraz jego wpływu na jakość środowiska, gdzie często produkcja żywności wiąże się z wyczerpaniem innych ludzi, niszczeniem ekosystemów, zanieczyszczeniem środowiska, a także wytwarzaniem nadmiernej ilości śmieci. Sposobem na odejście od wspierania wyczerpania robotników i producentów oraz nadmiernej eksploatacji środowiska jest edukacja ukierunkowana na pobudzenie postaw świadomej konsumpcji, czyli takiej, w której każdy zakup będzie racjonalnym wyborem, a nie pogonią za trendami. Należy budować w uczniach świadomość, że ich codzienne postępowanie oddziałuje na innych, nie tylko na lokalnych producentów, ale także oddziałuje globalnie. Dzięki edukacji żywieniowej szanującej zasady sprawiedliwego handlu uczniowie mogą poszerzać swoje horyzonty oraz poznać relacje i zależności obowiązujące we współczesnym świecie.

Tego typu edukacja nie jest nową formą nauczania ani promocji produktów Sprawiedliwego Handlu. Sprawiedliwy Handel jest traktowany jako narzędzie pedagogiczne w uczeniu młodych ludzi o wartościach obywatelskich, które pozwalają im dostrzec inny świat. Edukacja żywieniowa poszerzona wiedzę z zakresu sprawiedliwego handlu to pełnoprawny temat wśród zagadnień poruszanych w ramach podstawy programowej jako element edukacji globalnej. Zarówno uczeń, jak i cele kształcenia, czyli wyznaczniki jego aktywności, są najważniejszymi elementami w całym procesie wychowania prozdrowotnego. Nadrzędnym celem edukacji żywieniowej jest wychowanie wartościowego pokolenia, które odbywa się przez proces budowania świadomości ekologicznej i żywieniowej, realizowany za pośrednictwem szkoły. Zmierza on do ukształtowania postaw przejawiających się odpowiedzialnością za środowisko, swoje zdrowie oraz zgodnie z założeniami zrównoważonego rozwoju (Paśko 2007: 283).

Edukacja na etapie nauczania zintegrowanego powinna rozwijać w uczniach wartości, postawy, a także zdolność krytycznego myślenia, odchodząc od koncentracji wyłącznie na wiadomościach lub umiejętnościach (Szczepaniec-Cięciak 2004: 258). Każdy program nauczania musi być dostosowany do poziomu uczniów oraz ich możliwości przyswajania materiału. Aspekt ekologiczny zrównoważonego rozwoju kładzie nacisk na rozwój moralny oraz odpowiedzialność za cały ekosystem i relacje w nim zachodzące. Jest to podwalina funkcjonowania życia na Ziemi i każdy element w nim

jest ważny. Granice możliwości Ziemi zostały już przekroczone. Aby odbudować ekosystem, należy zmienić kierunek rozwoju na zrównoważony (Berdo 2006: 80), gdzie życie będzie zrównoważone w aspektach ekonomicznym, ekologicznym, społecznym. Edukacja żywieniowa w myśl zasad zrównoważonego rozwoju pozwala na poznanie szerszej perspektywy związanej z pozyskiwaniem dóbr. Efekt działań ujmujących te zagadnienia holistycznie i wielowymiarowo pozwoli nie tylko na pozyskanie odpowiedniej ilości wiadomości, ale także zdolności konstruowania wiedzy oraz oceniania, czego skutkiem będzie działanie oparte na respektowaniu praw ekologicznych i społecznych (Szadzińska 2017: 22).

Zarys metodologii badań własnych

Badania odbyły się w szkole podstawowej wśród 50 uczniów klas III. Celem badania było poznanie wiedzy i opinii uczniów o edukacji żywieniowej, zasadach zbilansowanej diety, znajomości oznaczeń i pochodzenia produktów, a także procesie produkcji żywności.

W swoich badaniach zastosowałam triangulację technik w obrębie sondażu diagnostycznego. Jak podaje U. Flick zastosowanie takiej metody może służyć rozjaśnieniu kwestii wyłaniających się z badań sondażowych, poprzez przeprowadzenie wywiadu na dalszych etapach badania (Flick 2011: 162). To podejście badawcze pozwoliło na wielowymiarowe ujęcie głównego problemu badawczego, jakim było: czy i w jaki sposób uczniowie posiadają i wykorzystują wiedzę z zakresu edukacji żywieniowej i zrównoważonego rozwoju? W moich badaniach wykorzystałam metodę sondażu diagnostycznego, narzędzie stanowił kwestionariusz ankiety, który miał na celu poznanie wiedzy uczniów o edukacji żywieniowej i zrównoważonym rozwoju. Doświadczenie badawcze, a także wiedza o funkcjonowaniu uczniów na etapie edukacji wczesnoszkolnej, skłoniła mnie to poszerzenia swoich badań o technikę wywiadu, który przeprowadziłam z uczniami. Uczniowie niechętnie odpowiadają pisemnie na przedstawione problemy, w każdej klasie są również uczniowie posiadający niski poziom umiejętności czytania. Swobodna rozmowa pozwala na ekspresję słowną, która dla tych uczniów jest łatwiejsza niż tworzenie odpowiedzi pisemnych. Zatem kolejnym etapem badań było przeprowadzenie wywiadu z uczestnikami badania, którzy wypełnili wcześniej ankietę.

Analiza wyników badań własnych

W pierwszej fazie badań uczniowie zostali poproszeni o wypełnienie ankiety, która miała na celu sprawdzenie, co uczniowie wiedzą o odżywianiu, pochodzeniu jedzenia, produkcji i zasadach sprawiedliwego handlu. Celowo zostało użyte słowo „ankieta”,

gdyż doświadczenie pokazuje, że uczniowie reagują na słowo „sprawdzian” poprzez stres, niepewność i ich odpowiedzi nie są spontaniczne, starają się dopasować do tego, co wypada zaznaczyć. Pytania zostały podzielone na grupy:

- dobre i złe produkty żywnościowe: uczniowie wskazywali jakie produkty są wartościowe dla człowieka a jakie nie, pytania były pytaniami zamkniętymi, gdzie możliwa była tylko jedna prawidłowa odpowiedź. Zdecydowana większość uczniów, bo 47 tj. 94% wskazało poprawnie odpowiedzi”;
- zdrowa dieta: uczniowie uzupełniali piramidę zdrowego żywienia i aktywności fizycznej, tutaj również odpowiedzi były bardzo dobre, 80% uczniów nie popełniło żadnego błędu i dobrze ulokowało poszczególne produkty, 16% z nich popełniło jeden lub dwa błędy, 4% popełniło trzy lub więcej błędów;
- jakość produktów: pytania odnosiły się do sytuacji związanej z zakupami, uczniowie wskazywali, w jaki sposób oni lub ich rodzice wybierają produkty, które kupują. Na to pytanie uczniowie odpowiadali niejednorodnie, 70% z nich wybierając produkty w głównej mierze sugeruje się ceną – warto dodać, iż ta odpowiedź skonstruowana była następująco: sugeruję się ceną, jeżeli będę musiał kupić kakao, to wybiorę to, które ma najniższą cenę. Kolejną najczęściej wybieraną odpowiedzią było: sugeruję się wartością odżywczą, czyli sprawdzam np., który produkt ma mniej cukru, taką odpowiedź wybrało 18% z nich, 10% wybierało odpowiedź wybieram ten produkt, którego markę znam, np. z reklamy, a 2% wybrało odpowiedź wybieram produkt polskiego pochodzenia;
- sprawiedliwy handel: pytania z tej kategorii były pytaniami otwartymi, gdzie uczniowie musieli sami opisać, co dla nich oznacza sprawiedliwy handel, jak można rozpoznać produkty mające certyfikat sprawiedliwego handlu i jak można wspierać producentów żywności. Pytania te sprawiły największą trudność uczniom, bardzo często nie zostały wypełnione. Nikt nie wskazał poprawnie, czym jest sprawiedliwy handel, uczniowie przed rozpoczęciem wypełniania ankiety zostali poinstruowani, iż mogą nie odpowiedzieć na pytania, na które nie znają odpowiedzi – z takiej możliwości skorzystało 80% z nich, 20% wskazało, iż sprawiedliwy handel dotyczy zasad kupowania i sprzedaży towarów w zgodzie z prawem.

Wyniki ankiety mogą sugerować, iż na etapie edukacji wczesnoszkolnej posiadana przez uczniów wiedza nie wiąże się z konkretnymi działaniami i postawami. Uczniowie nie wiedzą, w jaki sposób dokonywać wyboru w sklepie, czy jak dbać o lokalnych dostawców. Analiza tych wyników skłoniła mnie do rozmowy z uczniami, chciałam poznać ich zdanie na temat zdrowego odżywiania, sprawdzić, czy rzeczywiście nie wiedzą, czym jest sprawiedliwy handel, czy po prostu nie chcieli odpowiadać na pytania, do których należało stworzyć własną wypowiedź. Zanim przystąpiłam do wywiadu, zaprezentowałam uczniom kilka faktów związanych z produkcją żywności, ukazałam, dlaczego warto kupować u lokalnych sprzedawców oraz co jest składową

ceny, np. banana. Uczniowie chętnie uczestniczyli w zajęciach, poniżej prezentuję ich wypowiedzi, w celu ukazania reakcji oraz emocji im towarzyszących.

- U 1: „Pani nam mówiła, że trzeba zdrowo jeść, ale co mam zrobić jak pizza i frytki smakują lepiej”.
- U 2: „Nie wiedziałam, że banany mogą zbierać dzieci... jeszcze im za to tak mało płacą”.
- U1: „Dobrze, że są te znaki [mowa o znaku fair trade] na produktach, przynajmniej wiem, co mama ma kupować”.
- U 3: „Myśli Pani, że w B. [pewna nazwa dyskontu] znajdziemy z mamą te produkty?”.
- U 4: „My się bawimy chodzimy do szkoły a dzieci w Afryce muszą pracować, żeby pomóc rodzicom. Dobrze, że jest sprawiedliwy handel, może sytuacja tych dzieci się zmieni”.
- U 5: „Myślę, że moi rodzice nie mają o tym [sprawiedliwy handel] pojęcia. Nigdy o tym nie mówili, a chodzę z nimi na zakupy”.
- U 6: „Nigdy nie pomyślałam, że na zakupach trzeba zwracać uwagę na to, skąd jedzenie pochodzi”.

Uczniowie uczestniczący w badaniu byli bardzo ciekawi, w jaki sposób zbierane są banany czy kakao, co wpływa na ich cenę. Większości towarzyszyło duże zadziwienie związane z niedowierzaniem, że dzieci mogą pracować na plantacjach. Poproszeni zostali o wnioski i propozycje, jakie im się nasuwają, aby zmienić sytuację rolników.

- U 7: „Uważam, że trzeba sprawdzać, czy np. ziemniaki pochodzą z Polski”.
- U 8: „Można stworzyć reklamę zdrowej żywności, ale kupionej lokalnie”.
- U 9: „Trzeba sprawdzać, kto zbiera banany... Można poszukać w internecie”.
- U 10: „Rodzice powinni się o tym dowiedzieć, bo oni mówią »jedz owoce i warzywa«, a może nie wiedzą, które warto kupić”.

Zakończenie

Fundamentalną zmianą, jaka powinna nastąpić, jest nowa wizja szkoły jako miejsca, gdzie odbywa się krytyczna analiza rzeczywistości, uczenie się do życia, alternatywne, twórcze myślenie, krytyczny dystans do rzeczywistości (Szemppruch 2012: 9). Wymaga wyjścia od elementarnej poczucia solidarności, wspólnoty i odpowiedzialności (Ciążela 2005: 181), podkreślając konieczność wprowadzenia zmian w funkcjonowaniu i edukacji człowieka, uznając środowisko jako podstawę ekonomii i społeczeństwa. Żaden z tych aspektów nie jest możliwy bez prawidłowego funkcjonowania gatunków i procesów naturalnych. Należy przewyciężyć jego niechęć (Prandecki 2011: 185) oraz postawę konsumpcjonizmu, gdzie podejmowane są

działania wówczas, gdy istnieje możliwość osiągnięcia korzyści lub warunkuje je cena. Ważne jest, aby człowiek nie dążył do zaspokojenia swoich egoistycznych potrzeb, które związane są z zapotrzebowaniem na surowce i produkty. Wiele nawyków na całe życie ma swoje korzenie w dzieciństwie, dlatego bardzo ważne jest uwrażliwienie uczniów na edukację żywieniową, która respektuje zasady zrównoważonego rozwoju. Wszelkie strategie edukacyjne powinny skupiać wszelkie wysiłki na rzecz zwiększenia świadomości zdrowotnej, komunikacji i budowania postaw (Pérez-Rodrigo, Aranceta 2003: 82). Takie podejście oznacza wielkie wyzwanie, ale ma też znaczny potencjał w innowacyjnej edukacji (Rauch, Steiner 2006: 119).

Przedstawione wyniki badań potwierdzają moją tezę, iż uczniowie edukacji wczesnoszkolnej prezentują bardzo wysoki poziom wiedzy, jednak nie przekłada się ona na działania praktyczne. Badania dowodzą również, iż edukacja żywieniowa jest prowadzona bardzo powierzchownie, pomijane są aspekty zrównoważonego rozwoju dotyczące pochodzenia produktów, jakości ich produkcji i pracy robotników.

Kończąc swój wywód, chciałabym przytoczyć badania, które podjęłam w ramach swojej pracy magisterskiej w 2015 roku. Był to eksperyment pedagogiczny, który prowadziłam z uczniami klas II i III szkoły podstawowej – zajęcia, które swoją tematyką obejmowały wiedzę z zakresu zrównoważonego rozwoju. Praca została przygotowana po to, aby zwrócić uwagę na problemy współczesnego świata, a także aby ukazać, jak ważną rolę pełni nauczyciel w dążeniu do wychowania świadomych obywateli Świata. Naczelnym wyzwaniem pedagogicznym jest kształcenie oraz wychowanie uczniów w poczuciu bezpieczeństwa i przygotowanie do życia według zasad ekorozwoju (Żeber-Dzikowska 2013: 38). Wyniki badań zostały docenione przez nauczycieli pracujących w szkole, która brała udział w badaniu; jak się okazuje wiedza ta nie została przełożona w konkretne działania pedagogiczne, gdyż 5 lat później wiedza uczniów nadal nie jest poszerzana, mimo iż idea zrównoważonego rozwoju jest bardzo popularna i obecna w dzisiejszych dyskursach edukacyjnych.

Bibliografia

- Bauman T. (2010). *Poznawczy status danych jakościowych*, [w:] J. Piekarski, D. Urbaniak-Zajac, K. J. Szmidt (red.), *Metodologiczne problemy tworzenia wiedzy w pedagogice: Oblicza akademickiej praktyki*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Berdo J. (2006). *Zrównoważony rozwój w stronę życia w harmonii z przyrodą*, Sopot: Earth Conservation.
- Ciążela H. (2005). *Edukacja wobec etycznego wymiaru idei rozwoju trwałego i zrównoważonego*, „Prakseologia”, nr 145.
- Flick U. (2011). *Jakość w badaniach jakościowych*, tłum. P. Tomanek, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- Gerwin M. (2008). *Plan zrównoważonego rozwoju dla Polski. Lokalne inicjatywy rozwojowe*. Sopot: Earth Conservation.
- Hłobił A. (2010). *Teoria i praktyka edukacji ekologicznej na rzecz zrównoważonego rozwoju*, „Problemy Ekorozwoju”, nr 2.
- Paśko I. (2007). *Edukacja ekologiczna w kształceniu zintegrowanym*, [w:] D. Czajkowska-Zbiorowska, A. Zduniak (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa. Bezpieczna szkoła. Bezpieczny uczeń. Edukacja wobec zagrożeń szkolnych*, Kraków: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Pérez-Rodrigo C., Aranceta J. (2003). *Nutrition education in schools: Experiences and challenges*, „European Journal of Clinical Nutrition”, nr 57(S1), s. 82-85, DOI: 10.1038/sj.ejcn.1601824.
- Podstawa programowa kształcenia ogólnego*, Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Prandecki K. (2011). *Człowiek i społeczeństwo w koncepcji zrównoważonego rozwoju*, [w:] B. Poskrobko (red.), *Uwarunkowania rozwoju zrównoważonej gospodarki opartej na wiedzy: Monografia naukowa*, Białystok: Wyższa Szkoła Ekonomiczna.
- Przez edukację do zrównoważonego rozwoju. Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej*. (2001). Ministerstwo Środowiska.
- Rauch F., Steiner R. (2006). *School development through Education for Sustainable Development in Austria*, „Environmental Education Research”, nr 12(1), s. 115-127, DOI: 10.1080/13504620500527782.
- Report of the World Commission on Environment and Development*, <https://www.un.org/en/sections/general/documents/> [dostęp: 7.07.2020].
- Sprawiedliwy handel*. (2020). http://www.sprawiedliwyhandel.pl/web/guest/czym-jest-sprawiedliwy-handel//asset_publisher/tT3C/content/powstanie-i-rozwoj-sprawiedliwego-handlu data dostępu
- Szadzińska E. (2017). *Projekt zmian procesu kształcenia akademickiego ukierunkowanego na wartości społeczne*. „Pedagogika. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas”, nr 14.
- Szczepaniec-Cięciak E. (2004). *Relacja między pedagogiką a ekologią na przykładzie nauczania i wychowania dla zrównoważonego rozwoju*, [w:] S. Palka (red.), *Pogranicza pedagogiki i nauk pomocniczych*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Szemppruch J. (2012). *Nauczyciel w warunkach zmiany społecznej i edukacyjnej*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Więckowski R. (1993). *Pedagogika wczesnoszkolna*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Żeber-Dzikowska I. (2013). *Edukacja ekologiczna i zrównoważony rozwój w klasach I-III szkoły podstawowej*, [w:] E. Szadzińska (red.), *Dydaktyczne „Tropy” zrównoważonego rozwoju w edukacji*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

ADRES DO KORESPONDENCJI

Jolanta Konieczny
Politechnika Śląska
e-mail: konieczny.jolanta@gmail.com